

KONFERENSIYALAR.COM

ANJUMANLAR PLATFORMASI

**XVIII RESPUBLIKA ILMIY-
AMALIY KONFERENSIYASI**

**YANGI DAVR ILM-
FANI: INSON UCHUN
INNOVATSION G'OYA
VA YECHIMLAR**

SENTYABR, 2026

ISSN 3093-8791

ELEKTRON NASHR:
<https://konferensiyalar.com>

Yangi davr ilm-fani: inson uchun innovatsion g'oya va yechimlar.
XVIII Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari to'plami.
2-jild, 18-son (26-sentyabr, 2026-yil).– 182 bet.

Mazkur nashr ommaviy axborot vositasi sifatida 2025-yil, 8-iyulda
C-5669862 son bilan rasman davlat ro'yaxatidan o'tkazilgan.

Elektron nashr: <https://konferensiyalar.com>

ISSN: 3093-8791 (onlayn)

Konferensiya tashkilotchisi: "Scienceproblems Team" MChJ

Konferensiya o'tkazilgan sana: 2026-yil, 24-sentyabr

Mas'ul muharrir:

Isanova Feruza Tulqinovna

Annotatsiya

Mazkur to'plamda "Yangi davr ilm-fani: inson uchun innovatsion g'oya va yechimlar" mavzusidagi XVIII Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari jamlangan. Nashrda respublikaning turli oliy ta'lim muassasalari, ilmiy markazlari va amaliyotchi mutaxassislari tomonidan tayyorlangan maqolalar o'rin olgan bo'lib, ular ijtimoiy-gumanitar, tabiiy, texnik va yuridik fanlarning dolzarb muammolari va ularning innovatsion yechimlariga bag'ishlangan.

Ushbu nashr ilmiy izlanuvchilar, oliy ta'lim o'qituvchilari, doktorantlar va soha mutaxassislari uchun foydali qo'llanma bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: ilmiy-amaliy konferensiya, innovatsion yondashuv, zamonaviy fan, fanlararo integratsiya, ilmiy-tadqiqot, nazariya va amaliyot, ilmiy hamkorlik.

Barcha huquqlar himoyalangan.

© Scienceproblems team, 2026-yil

© Mualliflar jamoasi, 2026-yil

"TURIZM" KONSEPTINING LINGVOMADANIY VA LINGVOKOGNITIV TADQIQI MASALASI

Xoldorova Hilolaxon Haydarali qizi

Namangan davlat universiteti 3 bosqich tayanch doktoranti

Email: xoldorovah@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada "turizm" konseptining lingvomadaniy va lingvokognitiv jihatdan o'rganilishi masalasi ko'rib chiqiladi. Konseptning tilda va madaniyatda namoyon bo'lishi, uning tuzilishi (yadro, yaqin va uzoq periferiya), lug'aviy-semantik maydoni, metaforik modellari va milliy-madaniy o'ziga xosligi tahlil qilinadi. Tadqiqot konseptual tahlil, komponent tahlil va lingvokulturologik tahlil metodlariga asoslanadi. Olingan natijalar "turizm" konseptining ko'p qatlamli, dinamik va madaniyatlararo xarakterga ega ekanligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: konsept, lingvokognitiv tadqiq, lingvomadaniyatshunoslik, konseptual maydon, "turizm" konsepti, kontseptosfera, metafora, milliy-madaniy konnotatsiya.

THE ISSUE OF LINGUOCULTURAL AND LINGUOCOGNITIVE STUDY OF THE CONCEPT OF "TOURISM"

Xoldorova Hilolaxon Haydarali qizi

Third-year doctoral student Namangan State University

Annotation. This article examines the issue of studying the concept "tourism" from linguocultural and linguocognitive perspectives. It analyzes how the concept is represented in language and culture, its structure (core, near and far periphery), lexical-semantic field, metaphorical models, and national-cultural specificity. The research is based on conceptual, componential and linguoculturological analysis. The findings reveal that the concept "tourism" possesses a multilayered, dynamic and cross-cultural character.

Keywords: concept, linguocognitive research, linguoculturology, conceptual field, concept "tourism", conceptosphere, metaphor, national-cultural connotation.

DOI: <https://doi.org/10.47390/yl-dif-y2026v2i18/n20>

Zamonaviy tilshunoslikda antropotsentrik paradigma yetakchilik qilib, til hodisalarini inson ongi, madaniyati va bilish faoliyati bilan uzviy bog'liqlikda o'rganish tendensiyasi kuchaygan. Ushbu yo'nalishda "konsept" tushunchasi lingvokognitologiya va lingvokulturologiyaning markaziy birligi sifatida maydonga chiqdi. Konsept — insonning dunyoni bilish jarayonida shakllanadigan, til vositalari orqali obyektivlashadigan va madaniy-milliy tajribani o'zida mujassam etadigan mental birlik hisoblanadi.

"Turizm" konsepti zamonaviy jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy hayotida tobora muhim o'rin egallayotgan hodisalardan biri bo'lib, u nafaqat iqtisodiy soha, balki inson tafakkuri va tilida ham alohida konseptual maydon sifatida shakllangan. Turizm konsepti sayohat, dam olish, tanish bo'lmagan makon, madaniyatlararo muloqot, yangilik va erkinlik kabi ko'plab boshqa konseptlar bilan chambarchas bog'liq holda namoyon bo'ladi. Mavzuning dolzarbligi shunda ko'rinadiki, hozirgacha o'zbek tilshunosligida "turizm" konsepti alohida, tizimli lingvokognitiv va lingvomadaniy tadqiqot obyekti sifatida yetarlicha chuqur o'rganilmagan. Shu bilan birga, turizm sohasining xalqaro xarakterga ega ekanligi ushbu konseptni turli tillar va madaniyatlar doirasida qiyosiy o'rganish zaruriyatini keltirib chiqaradi. Tadqiqotning maqsadi — "turizm" konseptining lingvokognitiv va lingvomadaniy tabiatini,

uning til vositalarida namoyon bo'lish xususiyatlarini, konseptual tuzilishini va milliy-madaniy o'ziga xosliklarini aniqlashdan iborat.

Tadqiqot metodologiyasi.

Tadqiqotda konseptni har tomonlama tahlil qilish uchun bir nechta metodlar kompleks tarzda qo'llanildi:

1. Konseptual tahlil metodi — konseptning mental tuzilishini, uning yadro va periferik qatlamlarini aniqlash uchun qo'llanildi.

2. Komponent tahlil metodi — "turizm" leksemasi va uning hosila birliklari (sayohat, sayyoh, mehmonxona, ekskursiya, marshrut va boshqalar) sememasini differensial belgilar asosida tahlil qilishga xizmat qildi.

3. Lingvokulturologik tahlil metodi — konseptning milliy-madaniy xususiyatlarini, ya'ni til jamoasining turizmga nisbatan qadriyat-baholovchi munosabatini ochish uchun ishlatildi.

4. Kontekstual-interpretatsion tahlil — konseptning nutqiy vaziyatlarda, jumladan reklama matnlari, publitsistik va badiiy matnlarda namoyon bo'lish xususiyatlarini o'rganishga yo'naltirildi.

5. Qiyosiy tahlil metodi — konseptning turli til (o'zbek, ingliz, rus) materiallari asosida umumiylik va farqli jihatlarini aniqlashda qo'llanildi.

Tadqiqot materiali sifatida izohli va etimologik lug'atlar ma'lumotlari, turizm sohasiga oid publitsistik va ilmiy-ommabop matnlar, shuningdek so'rovnomalar (assotsiativ eksperiment) natijalari asos qilib olindi.

Natijalar.

O'tkazilgan tahlil natijasida "turizm" konseptining lug'aviy-semantik maydoni quyidagi asosiy leksik-semantik guruhlarini o'z ichiga olishi aniqlandi: (1) subyektga oid birliklar — sayyoh, gid, ekskursivod, mehmon; (2) makonga oid birliklar — marshrut, manzil, kurort, diyor; (3) faoliyatga oid birliklar — sayohat qilish, dam olish, tomosha qilish, ekskursiya uyushtirish; (4) infratuzilmaga oid birliklar — mehmonxona, transport, agentlik, xizmat. Ushbu guruhlar konseptning ko'p qatlamli tuzilishini tashkil etadi va bir-biri bilan sinonimik, giponimik hamda assotsiativ munosabatlarda bo'ladi.

Konseptning yadrosini "notanish makonga vaqtincha, dam olish va bilim olish maqsadida sayohat qilish" ma'nosi tashkil etadi. Yaqin periferiyaga sayohatning hissiy-baholovchi jihatlari — erkinlik, dam olish, zavq, yangilik kiradi. Uzoq periferiyaga esa turizmning ijtimoiy-iqtisodiy (daromad, ish o'rni, investitsiya) va ekologik (tabiatni asrash, mahalliy jamoa manfaati) jihatlari kiradi. Bu tuzilma konseptning nafaqat individual, balki ijtimoiy ongda ham murakkab, ko'p qirrali hodisa sifatida shakllanganligini ko'rsatadi. Tahlil natijalari "turizm" konseptining bir qancha metaforik modellar orqali til vositalarida obyektivlashganini ko'rsatdi: "turizm — yo'l/sayohat" (hayot yo'lidagi yangi bosqich), "turizm — bayram" (kundalik tashvishlardan xoli bo'lish holati), "turizm — ko'prik" (madaniyatlar va xalqlar o'rtasidagi bog'lovchi vosita) kabi modellar aniqlandi. Assotsiativ eksperiment natijalariga ko'ra, respondentlarning ongida "turizm" konsepti eng ko'p "dam olish", "yangi joylar", "erkinlik" va "tanish bo'lmagan madaniyat" tushunchalari bilan bog'liq holda faollashadi. O'zbek tilida "turizm" konsepti mehmondo'stlik, mehmonnavozlik va tarixiy-madaniy meros qadriyatlari bilan uzviy bog'liq holda namoyon bo'ladi, bu esa konseptga xos milliy-madaniy komponentni tashkil etadi. Ingliz va rus tilli materiallarda esa konsept ko'proq

erkinlik, individual tanlov va iqtisodiy imkoniyat semalari bilan assotsiatsiyalanadi. Bu farqlar konseptning universal (barcha madaniyatlarga xos) va milliy-o'ziga xos (etnospesifik) qatlamlarga ega ekanligini tasdiqlaydi.

Muhokama.

Olingan natijalar "turizm" konseptining statik emas, balki dinamik, ijtimoiy-tarixiy jarayonlar ta'sirida doimiy rivojlanib boruvchi mental hodisa ekanligini ko'rsatadi. Konseptning yadro qismi barqaror bo'lsa-da, uning periferik qatlamlari zamon talablariga, texnologik o'zgarishlarga (masalan, "raqamli turizm", "ekoturizm", "virtual turizm" kabi yangi subkonseptlarning paydo bo'lishi) mos ravishda kengayib bormoqda. Shuningdek, tadqiqot natijalari lingvokulturologiya va lingvokognitologiya metodlarini birgalikda qo'llash konseptni faqat til birligi sifatida emas, balki milliy dunyoqarash va qadriyatlar tizimining ifodasi sifatida ham chuqur tahlil qilish imkonini berishini isbotlaydi. Bu, o'z navbatida, konsept nazariyasining amaliy ahamiyatini — xususan, tarjimashunoslik, chet tili o'qitish metodikasi va madaniyatlararo muloqot sohalarida foydalanish mumkinligini ko'rsatadi.

Tadqiqot natijalarini boshqa mualliflarning konseptual tadqiqotlari (masalan, "vaqt", "oila", "do'stlik" kabi konseptlar bo'yicha o'tkazilgan ishlar) bilan qiyoslash "turizm" konseptining ham umumkonseptual qonuniyatlarga (yadro-periferiya tuzilishi, metaforik konseptuallashuv) bo'ysunishini, ayni paytda o'ziga xos, faqat unga xos bo'lgan (masalan, infratuzilma va xizmat ko'rsatish sohasiga oid) semantik komponentlarga ega ekanligini tasdiqlaydi.

Xulosa.

O'tkazilgan tadqiqot natijasida "turizm" konsepti murakkab, ko'p qatlamli va dinamik mental-lisoniy hodisa sifatida namoyon bo'lishi aniqlandi. Konseptning yadrosi barqaror semantik ycore'ga ega bo'lsa, uning periferik qatlamlari ijtimoiy-madaniy va texnologik o'zgarishlar ta'sirida doimiy kengayib boradi. Konseptning milliy-madaniy o'ziga xosligi, xususan o'zbek tilida mehmondo'stlik va tarixiy-madaniy meros bilan bog'liqligi, uni boshqa til-madaniyatlardagi mos konseptlardan farqlab turadi.

Kelgusi tadqiqotlarda "turizm" konseptini kengroq qiyosiy-tipologik jihatdan, xususan uch va undan ortiq tillar materiali asosida, shuningdek korpus lingvistikasi metodlaridan foydalanib o'rganish istiqbolli yo'nalish bo'lib qolmoqda.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Stepanov Yu.S. Konstanty: Slovar russkoy kulturi. – M.: Akademicheskii proyekt, 2004.
2. Karasik V.I. Yazykovoy krug: lichnost, kontsepty, discours. – Volgograd: Peremena, 2002.
3. Popova Z.D., Sternin I.A. Kognitivnaya lingvistika. – M.: AST: Vostok-Zapad, 2007.
4. Vorkachev S.G. Lingvokulturologiya, yazykovaya lichnost, kontsept: stanovlenie antropotsentricheskoy paradigmy v yazykoznanii. // Filologicheskoye nauki. – 2001. – №1.
5. Safarov Sh. Kognitiv tilshunoslik. – Jizzax: Sangzor, 2006.
6. Boqiyeva G., Yo'ldoshev B. Lingvokulturologiya asoslari. – Toshkent: Fan, 2015.
7. Wierzbicka A. Understanding Cultures Through Their Key Words. – New York: Oxford University Press, 1997.
8. Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live By. – Chicago: University of Chicago Press, 1980.

YANGI DAVR ILM-FANI: INSON UCHUN INNOVATSION G'OYA VA YECHIMLAR

XVIII RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI MATERIALLARI

2026-yil, sentyabr

Mas'ul muharrir: *F.T.Isanova*
Texnik muharrir: *N.Bahodirova*
Diszayner: *I.Abdihakimov*

Yangi davr ilm-fani: inson uchun innovatsion g'oya va yechimlar.
XVIII Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari to'plami.
2-jild, 18-son (26-sentyabr, 2026-yil). – 182 bet.

Mazkur nashr ommaviy axborot vositasi sifatida 2025-yil, 8-iyulda
C-5669862 son bilan rasman davlat ro'yaxatidan o'tkazilgan.

ISSN: 3093-8791 (onlayn)

Elektron nashr: <https://konferensiyalar.com>

Konferensiya tashkilotchisi: "Scienceproblems Team" MChJ

Konferensiya o'tkazilgan sana: 2026-yil, 24-sentyabr.

Barcha huquqlar himoyalangan.
© Science problems team, 2026-yil.
© Mualliflar jamoasi, 2026-yil.